

Začleňování ukrajinských dětí do českého vzdělávacího systému

Materiál stručně shrnuje postavení dětí ve věku povinné školní docházky přicházející z Ukrajiny z pohledu českého vzdělávacího systému, jejich práva a povinnosti, jak jsou zakotveny v platné legislativě, principy úspěšné integrace a podpory těchto dětí a praktický návod, jak postupovat při přijímání dětí do škol a řešení problémů s nedostatečnou kapacitou.

A) Současná legislativní úprava – práva a povinnosti

MŠMT v souladu s národním a mezinárodním právem plní závazky k zajištění podmínek pro vzdělávání uprchlíků. Integraci ukrajinských dětí a žáků do českých škol od samého počátku považuje MŠMT za prioritu a plnění zákonné povinnosti – viz. § 20 školského zákona o vzdělávání cizinců, § 34a o povinném předškolním vzdělávání a § 36 o povinnosti školní docházky.

- Úmluva o právech dítěte i jiné mezinárodní závazky zakládají ČR povinnost zavedení povinného základního vzdělávání pro všechny děti i cizince. Na děti z Ukrajiny s vízem o dočasné ochraně se z pohledu školského zákona vztahují **stejná práva a povinnosti**, jako na všechny ostatní děti na našem území, tedy i povinnost předškolního vzdělávání a školní docházky.
- Lex Ukrajina II umožňuje dětem z Ukrajiny odložit povinnost předškolního vzdělávání či školní docházky až o **90 dnů po obdržení víza** o dočasné ochraně¹.
- Školský zákon umožňuje všem dětem bez rozdílu plnění povinné školní docházky níže vyjmenovanými způsoby:
 - 1) **docházka do české školy (§ 36)**,
 - 2) **individuální vzdělávání (§ 41)**,
 - 3) **ve škole mimo území České republiky (§ 38)**,
 - 4) **ve škole zřízené při diplomatické misi nebo konzulárním úřadu České republiky (§ 38)**,
 - 5) **v zahraniční škole uskutečňující na území České republiky vzdělávání podle zahraničního vzdělávacího programu**, zřízené na území České republiky cizím státem, právnickou osobou se sídlem mimo území České republiky nebo cizím státním občanem..., v níž ministerstvo povolilo plnění povinné školní docházky v příslušném školním roce (§ 38),
 - 6) **v evropské škole působící na základě Úmluvy o statutu Evropských škol (§ 38)**,
 - 7) **individuální vzdělávání v zahraničí (§ 38)**.

Děti s vízem o dočasné ochraně pobývající na území ČR mohou tedy povinnou školní docházku plnit dle bodu **1); 2); 3); a 5)**.

V případech, kdy by se dítě účastnilo centrálně vysílané distanční výuky na Ukrajině (tzv. „ukrajinský online“), která spočívá pouze v jednosměrném zprostředkování studijní opory, při kterém nedochází k interakci s žákem, monitorování jeho práce, vzdělávacího pokroku a hodnocení dosahování výstupů, **nelze samotnou existenci centrálně vysílané výuky považovat**

¹ Za účelem adaptace těchto dětí na české prostředí a přípravy na vstup do českého vzdělávacího systému však MŠMT pokračuje ve finanční podpoře adaptačních aktivit i pro období od září do prosince 2022 - <https://www.edu.cz/vyhlaseni-vyzvy-msmt-na-podporu-adaptacnich-skupin-pro-deti-cizince-migrujici-z-ukrajiny-zari-prosinec-2022/>.

za automatické plnění povinné školní docházky ukrajinského dítěte v zahraniční škole ve smyslu bodu 3) nebo 5).

B) Principy úspěšné integrace a podpory dětí-cizinců

Lex Ukrajina I a II nastavil základní principy začleňování ukrajinských dětí do vzdělávacího systému, a to s ohledem jak na kapacity základních a mateřských škol, tak na odborné studie (Integrace ukrajinských uprchlíků 2022+ - bydlení, trh práce, vzdělávání, PAQ Research) a zkušenosti jiných evropských států se zvládním uprchlických vln.

- Ukrajinské děti mohou v prvních 90 dnech pobytu na území ČR využívat možnosti docházky do **adaptačních skupin** financovaných MŠMT, jejichž hlavním úkolem je seznámení s novým prostředím, aklimatizace, adaptace, začlenění do kolektivu a osvojení základů českého jazyka pro snazší následnou integraci do českých škol.
- Ukrajinské děti mají být primárně individuálně **začleňovány do „běžných“ tříd**, tak aby děti cizinci tvořily méně než polovinu třídy.
- V případech, kde integrace do běžné třídy z organizační, personálních či jiných závažných důvodů není možná, mohou školy zařazovat děti-cizince do „homogenních“ **ukrajinských tříd**.
- Škola může v rámci podpory adaptace a integrace na potřebnou dobu upravit dětem-cizincům **vzdělávací obsah dle individuálních potřeb dítěte**.
- Dítě-cizinec má v rámci povinné školní docházky **nárok na bezplatnou jazykovou přípravu** v rozsahu až 200 hod.
- V ukrajinských třídách mohou působit **ukrajinští pedagogové** bez znalosti českého jazyka.
- V období duben–srpen 2022 mohly školy splňující podmínky čerpat finanční prostředky na pozici **adaptačního koordinátora**, nepedagogického pracovníka pomáhajícího se začleňováním ukrajinských dětí do života školy.
- Ve školním roce 2022/2023 budou moci školy splňující stanovené podmínky čerpat finanční prostředky na pozici **ukrajinského asistenta pedagoga**, který bude pomáhat s integrací a vzděláváním dětí cizinců v běžných třídách.

MŠMT v rámci hájení nejlepšího zájmu dětí-cizinců a po jednání se zástupci Velvyslanectví Ukrajiny zastává a prosazuje prezenční vzdělávání ukrajinských dětí:

- Účast na prezenční výuce v české škole nezastupitelným způsobem podporuje adekvátní postupnou **adaptaci a integraci do společnosti**, která je zásadní a nezbytnou prevencí, jak dokazují zkušenosti i výzkumy z ostatních zemí, které ve své historii uprchlickou krizí procházely.
- Účast na prezenční výuce v české škole a postupné začleňování do vrstevnického kolektivu je důležitou podporou dětí uprchlíků při **překonávání traumat, obav z budoucnosti a destabilizace**.
- Pozorujeme významné negativní dopady dlouhodobé distanční výuky z důvodu covidu na duševní zdraví a rozvoj dětí, zejména v období dospívání. Obdobím distanční covidové výuky si stejně jako české děti prošly i jejich vrstevníci na Ukrajině – **prodloužení distančního vzdělávání** v dalším školním roce by s velkou pravděpodobností znamenalo **enormní nápor na psychiku** těchto dětí, negativní dopady na duševní zdraví, ještě umocněné vytržením z domovského prostředí, nejistotou, prožitými traumaty, obavami o své blízké, sociální izolací.
- Je prokázáno, že mnohahodinové denní setrvávání dětí a mladistvých v „digitálním světě“ má negativní dopady na rozvoj jedince – dlouhodobá účast na distančním vzdělávání ve spojení se sociální izolací vytváří podmínky pro **růst digitální závislosti, kyberšikanu** atd.
- U mladších dětí účast na prezenční výuce sekundárně umožňuje **zapojení rodiče na trh práce**.

C) Postup při problémech s kapacitou škol

Přestože celkově je kapacita mateřských a základních škol v ČR dostatečná pro zajištění prezenčního plnění povinné školní docházky a povinného roku předškolního vzdělávání pro všechny ukrajinské děti aktuálně pobývající na území ČR, v některých regionech stávající kapacita pro integraci všech dětí-cizinců nepostačuje. K tomu dochází zejména tam, kde již před válkou na Ukrajině byly kapacity hraniční či nedostatečné a pak samozřejmě tam, kde se uprchlíci koncentrují, zejména z důvodu dostupného bydlení či trhu práce. Proto Lex Ukrajina stanoví specifická pravidla a postupy, která představují užitečný nástroj pro řízení kapacit.

- 1) 90denní adaptační období, kdy není povinnost školní docházky, umožňuje ukrajinským rodinám s dětmi zajistit stabilní podmínky a vhodné **bydlení v oblasti s dostupnou školskou infrastrukturou** i možností zaměstnání. Děti v této době mohou docházet do bezplatných adaptačních skupin, jejichž provoz bude financován na základě výzvy MŠMT i v období září–prosinec 2022¹.
- 2) Pokud zákonný zástupce podá přihlášku k základnímu či předškolnímu povinnému vzdělávání a škola z kapacitních důvodů nemůže dítě přijmout, je vhodné doporučit zákonnému zástupci docházku do dostupné **adaptační skupiny**, než bude místo pro dítě nalezeno v jiné škole.
- 3) O přijetí či nepřijetí dítěte ke vzdělávání rozhoduje ředitel v rámci správního řízení. Standardní lhůta pro vydání rozhodnutí je 30 dnů, avšak v odůvodněných případech může ředitel tuto lhůtu prodloužit až na 60 dnů.
- 4) Do mateřské školy je možné v režimu **individuálního vzdělávání** přijmout dítě nad rámec rejstříkové kapacity. V základní škole se však i individuálně vzdělávaný žák započítává do kapacity.
- 5) Pokud ani po uplynutí lhůty ředitel nemůže dítě přijmout, vydá rozhodnutí o nepřijetí. Jedná-li se pro dítě o školu spádovou, ředitel bezodkladně informuje o této situaci zřizovatele.
- 6) **Zřizovatel** projedná s řediteli ostatních mateřských, respektive základních škol, které zřizuje, možnost přijetí dítěte v některé z těchto škol. Pokud zřizovatel žádnou další školu nezřizuje nebo do žádné z ostatních jím zřizovaných škol není z důvodu kapacity možné dítě přijmout, informuje zřizovatel příslušný krajský úřad.
- 7) **Krajský úřad** určí po projednání s ostatními zřizovateli a řediteli škol jinou školu ve své působnosti, kam bude možné dítěte přijmout. Krajský úřad je oprávněn tímto postupem po projednání „určit“ nejenom školu zřizovanou obcí či svazkem obcí, ale také školu soukromého či církevního zřizovatele, pokud je to v možnostech rodiny a v zájmu dítěte.
- 8) Pokud z důvodu plné kapacity všech škol zřizovaných v určitém kraji nelze dítě přijmout, krajský úřad o situaci informuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, odbor řízení regionálního školství. **MŠMT** určí školu, ve kterém bude dítě do školy přijato.
- 9) Není potřeba, aby zřizovatel, krajský úřad nebo ministerstvo vedli o tomto koordinačním postupu hledání vhodné školy řízení. Mohou činit i neformální jednání. Podstatné však je, aby „určená“ škola byla v nejlepším zájmu dítěte, respektive rodiny dítěte, vybrána co nejdříve a v přiměřené dojezdové vzdálenosti od místa pobytu.
- 10) Lex Ukrajina stanoví rovněž **zjednodušené podmínky pro vytváření nových školských kapacit** veřejných zřizovatelů. Do rejstříku lze ve zkráceném řízení zapisovat kapacitu ve stávajících či nových prostorách bez dokládání stanoviska KHS. Zároveň Lex Ukrajina stanoví, že po dobu, kdy školy a školská zařízení vzdělávají nebo poskytují školské služby dětem z Ukrajiny, nevztahují se na ně hygienické požadavky na prostorové podmínky. MŠMT tyto žádosti o navýšení kapacit vyřizuje

přednostně v co nejkratších možných lhůtách. Ke dni 17. 8. 2022 bylo schváleno 168 takových žádostí a kapacity škol byly navýšeny o celkem 6143 míst.

D) Shrnutí a výhled

MŠMT průběžně monitoruje situaci v území prostřednictvím mimořádného šetření ve školách, v rámci kterého jsou zjišťovány údaje o přijatých dětech/žácích/studentech-příchozích z Ukrajiny ke vzdělávání ve školním roce 2021/2022 a dále pro nový školní rok 2022/2023, volných místech (kapacitách) ve školách a možnosti navýšení kapacit škol od září 2022.

Analytické výstupy tohoto šetření včetně kompletního datasetu byly v polovině července 2022 rozeslány krajům a dalším aktérům v území. On-line přístup k vykázaným údajům mají KÚ a ORP.

Školy budou ze strany MŠMT vyzvány k aktualizaci dat před začátkem školního roku 2022/2023 a následně dojde k „oficiálnímu“ vykázaní počtu žáků k datu 30. 9. 2022.

V tuto chvíli nejsou z území avizovány žádné zásadní problémy s přijetím těch dětí z Ukrajiny, které se dostavily ke zvláštním zápisům či požádaly o přijetí ke vzdělávání mimo zvláštní zápisy (do vyšších ročníků ZŠ) k povinné školní docházce.

V případě zásadní změny situace je MŠMT připraveno operativně připravit další podpůrné či legislativní nástroje.

MŠMT, srpen 2022